

Vogelwerkgroep

1967 -2017

50 jaar

De IJsvogel

"De IJsselstreek"

Nr 86 April 2017

"De IJsselstreek"

De IJsvogel

Colofon

VOORZITTER:

Henk Hietbrink, Epserenk 26
7214AR Epse 0575-491992

PENNINGMEESTER & SECRETARIAAT:

Tineke Hirschler, Buddezand 16
7384 CA Wilp
e-mail: vwgijssestreek@gmail.com

BESTUURSLID:

Wil Gerritse, Diepenveenseweg 8
8121DV Olst 0570-591983
e-mail: wil1gerritse@planet.nl

BESTUURSLID:

Harry Dijkerman, Het Wilgert 50
7214AW Epse
e-mail: harry-dijkerman@zonnet.nl

BESTUURSLID:

Jeroen Kuipers, Paul Rodenkolaan 98
7207CJ Zutphen, 0575-530059
e-mail: jkuipers01@gmail.com

REDACTIE:

Ellen Somhorst
e-mail: e.somhorst@hotmail.com

TEKSTCORRECTIES

Regien Vocks
e-mail: regien.vocks@ziggo.nl

OPMAAK IJSVOGEL:

Jeroen Kuipers en Harry Dijkerman

VERZENDING:

Rennie Veldhuizen
e-mail: rennie.veldhuizen@gmail.com

ADVERTENTIES:

Albert Luning
e-mail: a.luning@upcmail.nl

Drukker: Editoo B.V. te Arnhem

Inhoud

- 3 Van de redactie
- 4 Jubileum 2017
- 7 Pontische meeuw rukt op vanuit het oosten
- 9 Vogelervaringen
- 10 Standpunt predatie weidevogels
- 11 Jaar van de koekoek
- 12 Broedende visdieven in de IJsseluitwaarden
- 14 Jeugdijsvogel
- 15 Informatie vogelwerkgroep "De IJsselstreek"
- 16 Excursies en activiteiten

Oproep aanleveren foto's

Heb je een foto die je graag op de cover of in de IJsvogel zou willen zien? Stuur deze dan naar harry-dijkerman@zonnet.nl. Enkele eisen voor de foto zijn dat deze scherp en goed belicht moet zijn. Verder moet de grootte minimaal 2000 pixels op de korte zijde zijn en er is een minimale bestandsgrootte van 3 Mb. Dit voor voldoende resolutie voor plaatsing.

Foto cover: Parelduiker gemaakt door Elma Vonk

Van de redactie

Begin maart: Merel laat zich al lekker vroeg horen. Het maakt niet uit hoe vroeg we wakker worden, hij laat iedere ochtend ook nog voordat er maar een beetje licht is, van zich horen. Later op de ochtend is mw. Merel aan het zoeken naar eten in de tuin. Opeens neemt ze een hele bek vol strootjes, wiebelt en draait wat en legt de strootjes weer weg. Ze neemt een hapje en even later herhaalt de actie zich weer: ze kijkt met haar bek vol strootjes net alsof ze niet weet wat ze ermee moet doen. Dat mag nu nog omdat het nog vroeg in het seizoen is. Huismussen hebben al een keuze gemaakt tussen de Gierzwaluwkasten die er hangen. Ze vliegen af en aan met strootjes en andere bekleding van hun woning en gaan daarna zitten zingen in de heg. Kauwtjes in de hoge bomen bij de achterburen zijn al de hele winter onafscheidelijk: ze doen al hun activiteiten knus twee aan twee, samen eten, samen vliegen, samen donderjagen, samen ruziën met de burens en knus samen slapen, daar kan niets of niemand tussen komen. Raven in het bos zijn al sinds januari bezig: ze laten hun krachtige roep over het bos en de wijde omgeving klinken en vliegen daarbij soms buitelen en ondersteboven door de lucht. Het is te zien en horen dat ze er zin in hebben en inmiddels zijn de eieren gelegd en wordt er gebroed door man en vrouw. Grote bonte spechten, hij met zijn mooie rode vlek op het achterhoofd en zij met dezelfde maar dan zwart-witte tekening, zitten al weken achter elkaar aan door het bos. Als er een nieuweling bij komt, dan vormen ze een hecht team en jagen met veel lawaai en misbaar de nieuweling hun territorium uit. Kieviten vliegen al steeds minder in samengestelde groepen door de lucht, je ziet al steeds meer weilanden en akkers waarop één of twee paartjes zitten die mooie baltsvluchten maken. Waarschijnlijk wordt, terwijl ik dit schrijf, al bijna het eerste ei gevonden. Hiep hoi, de lente is weer in de lucht. En dan moeten alle vogels die naar het zuiden zijn vertrokken nog terugkomen met hun gefluit en gekwetter. Tegen de tijd dat ze er zijn, gaat het grote broedfestijn pas echt los.

Oh ja, ik moet jullie ook nog vertellen wat er in deze IJsvogel aan artikelen te vinden is. Als eerste staat er een Jubileumartikel in met daarin ook een beetje geschiedenis van onze VWG en een opsomming van alle festiviteiten van dit jaar. De Junior vogelclub heeft een mooie foto van Ruben Nijkamp en een schilderij, gemaakt door Myrthe Wennekes, geleverd. Piet laat van zich horen over "ons" paartje Pontische meeuw en een artikel over een paartje Visdieven. Frens schrijft over (erva)ringen met geringde vogels van verschillende pluimage. Jullie vinden ook nog de uitslag van de Tuinvogeltelling van januari van dit jaar en een artikel over het Jaar van de Koekoek. Ik kan niet alles noemen dus begin maar te bladeren, je komt het vanzelf allemaal tegen. Een mooie bezigheid voor een

regenachtige dag want schijnt de zon, ga er dan op uit; lekker ver of anders gewoon in het park of bij jezelf in de tuin. Geniet! Het voorjaar duurt maar kort en onze gevederde vrienden zijn fascinerend in heel hun doen en laten.

Veel plezier!

Van de redactie

Facebook

Sinds kort heeft VWG de IJsselstreek ook een Facebook pagina. Hier kun je nieuwtjes, waarnemingen en andere info met betrekking tot vogels en de vogelwerkgroep vinden. Ook kun je zelf berichten plaatsen. Deze Facebookpagina is openbaar.

Adres van deze pagina is: vogelwerkgroep de IJsselstreek Deventer

Op deze pagina is een evenement aangemaakt met betrekking tot het jubileumjaar waar alle activiteiten omtrent dit jubileumjaar op vermeld gaan worden.

Jubileum 2017

WE BESTAAN 50 JAAR!

17 oktober 1967 - 17 oktober 2017

Op 17 oktober 1967 werd Vogelwerkgroep "De IJsselstreek" opgericht door zes mannen en een afgevaardigde van de N.J.N. Ze besloten medewerking te verlenen aan het inventariseren van de Dodaars, de Gierzwaluw en de Torenvalk in de omgeving van Zutphen en Deventer. Later werd er een vogelhospitaal ingericht en als het nodig was, waren er wintervoederacties. Hiervoor werden donateurs gevonden.

In 1981 kwam het ooievaarsbuitenstation 't Zand in Gorssel tot stand. De keus om in Gorssel een buitenstation te plaatsen werd mede bepaald door het feit dat de laatste "wilde" Ooievaar van Nederland in Voorst gebroed had. Een van de oprichters, Wim Verholt en zijn vrouw Gerrie, namen het leeuwendeel van de verzorging voor hun rekening. Andere leden sprongen daar waar mogelijk bij. Zo ontstond de zogenaamde donderdagploeg. Eerst druk met het verzorgen van het terrein rondom de vogelopvang en het ooievaarsstation, later steeds meer bezig met het maken van nestkasten en ooievaarsnesten. Vanaf het begin zijn de ooievaars in het station, maar ook daarbuiten geringd, een steeds groter wordende klus vanwege het succes van dit project.

Afscheid ooievaarsdorp 't Zand 2013

De vogelwerkgroep is sinds de oprichting altijd een actieve vereniging gebleven. De nadruk ligt op het 'werk' voor vogels: inventariseren in verschillende natuurgebieden rondom Deventer, het ophangen van nestkasten, het vangen en ringen van vogels en het verzorgen van vogelcursussen.

Sinds een aantal jaren is er ook een jeugdgroep aan onze vereniging verbonden.

Maar we genieten in de eerste plaats natuurlijk van de vogels. Dat doen we op de ledenavonden, op de maandelijkse excursies en op het voorjaars- en najaarsweekend. Dat we trouwens ook van elkaar genieten, leidt geen twijfel.

De club is inmiddels uitgegroeid tot een vereniging met rond de 160 leden. Waren er in 1967 zes mannen bij de oprichting, inmiddels is de verhouding mannen en vrouwen zo'n beetje fifty fifty!

Genoeg reden dus om te vieren dat we al 50 jaar bestaan en nog altijd springlevend zijn!

Ooievaars ringen 7 juni 2014

Jeugd 6 juni 2010

Voorjaarsweekend Drenthe 26 maart 2006

HOE GAAN WE DAT VIERNEN?

Natuurlijk gaan we het zelf vieren: met een feest, met twee jubileumuitgaven en met een quiz die een jaar duurt.

Maar we willen ook graag aan de inwoners van Deventer en wijde omgeving laten zien hoe je kunt genieten van vogels. Daarvoor organiseren we verschillende activiteiten met de slogan:

Word blij van Vogels en vier dit jubileum met ons mee!

PUBLIEKSACTIVITEITEN

Vogelfestival 24 juni

We organiseren op 24 juni een groots opgezet Vogel-festival op de Ulebelt. We hebben allerlei verenigingen uitgenodigd om met een kraam op ons festival te komen staan. Velen hebben al toegezegd te zullen komen. We gaan verschillende workshops en demonstraties verzorgen (natuurlijk gerelateerd aan vogels!). Er zullen de hele dag spelletjes zijn voor jong en oud en er kan geknutseld worden. Er komt een

woodcarver, er komt iemand met een weidedrone en Sovon en Vogelbescherming geven acte de présence. We gaan wijn en bier met een speciaal ontworpen vogetiket verkopen: dat worden zeker collector's-items. Het geheel wordt opgeluisterd met muziek en performance. We mogen het totale terrein van de Ulebelt gebruiken en dat zijn we van plan ook.

Als je iets groots opzet, heb je ook veel mensen nodig om te helpen. WE KUNNEN NOG ALTIJD MENSEN GEBRUIKEN DIE DIE DAG MEE WILLEN WERKEN! Geef je dus op om te helpen, bijv. bij de spelletjes of om in een van de kramen te staan.* Want als je er (uiteraard!) toch bent die dag kun je net zo goed je handen uit je mouwen steken!

Publiekswandelingen

Gewoonlijk gaan we met elkáár op excursie. Maar als je de mensen bewust wilt maken hoe blij je kunt worden van vogels, dan moet je ze dat ook laten zien (en horen). Dat gaan we doen door voor hen wandelingen te organiseren in april, mei, juli en september in een aantal mooie natuurgebieden rondom Deventer. Die wandelingen worden begeleid door leden

Oude vogelhut Hengforderwaarden

Nestkastcontrole Dorth 10 mei 2014

Vogels ringen 7 september 2016

van onze vereniging. Deze wandelingen zullen via een persbericht worden aangekondigd.

Individuele wandelingen

Voor wie liever zelf op pad gaat of voor wie na de publiekswandeling enthousiast is geworden en nog een keer op pad wil, gaan we een digitale wandelgids uitbrengen. Het zijn wandelingen in vogelrijke natuurgebieden in onze omgeving.

Via onze website (<http://www.vwg-deijsselstreek.nl>) kun je vanaf 24 juni een aantal wandelingen met kaart, routebeschrijving, gebiedsinformatie en informatie over de vogels die daar voorkomen, downloaden en op je telefoon zetten of ze printen.

Ooievaarsfietsroute

De al bestaande route zal worden geactualiseerd en opnieuw uitgegeven.

Website en Facebook

Onze website wordt momenteel gepimpt met actuele teksten en vernieuwde foto's en natuurlijk krijgt de informatie over het jubileum daar ook een plaats.

We willen ook via Facebook laten weten dat we iets te vieren hebben. Het zou leuk zijn als je dit wilt doorgeven binnen je eigen netwerk.

LEDENACTIVITEITEN

Ledenfeest 30 september

Na alle activiteiten voor het publiek is het tijd voor ons eigen feest. We beginnen voor de liefhebbers met een korte wandelexcursie in de buurt van feestlocatie de Kuip in Colmschate. Daarna gaan we aan de borrel, gevolgd door een barbecue waar ook voor vegetariërs lekker eten is.

Daarna start de feestavond zelf die af en toe wordt onderbroken door het onvolprezen VWG-cabaret!

Vaartocht de Wieden 24 mei 2014

Groepsfoto 26 april 2014

Aangezien we een werkgroep zijn en 'nooit stilzitten' verwachten we jullie als het even kan op de dansvloer. #

Jubileumquizpuzzelopdrachten

Er komen in dit jubileumjaar zes opdrachten die worden verspreid via de nieuwsbrief. De eerste is inmiddels al verschenen.

De prijsuitreiking vindt plaats op de nieuwjaarsbijeenkomst van 3 januari 2018.

Jubileumuitgaven

Limericks van Kloes

De limericks die in de loop der jaren door Jaap Kloezeman in ons ledenblad de IJsvogel zijn geschreven, worden gebundeld in een boekje.

Boek 'Vogels in ons werkgebied'

De WOP zal een boek uitbrengen met daarin de inventarisatieresultaten van de afgelopen jaren, gecombineerd met een overzicht van wat er in de loop van alle jaren sinds ons bestaan zoal aan bijzondere vogels is waargenomen.

OP NAAR DE VOLGENDE 50 JAAR!?

In oktober, als de zomergasten weer weg zijn en de winter nadert, hebben we alle activiteiten achter de rug. Dan is het tijd om op de échte jubileumdatum, 17 oktober, na te genieten van onze jubileumactiviteiten. En natuurlijk om weer door te gaan met wat we al 50 jaar doen: werken vóór vogels en genieten van vogels.

Pontische meeuw rukt op vanuit het oosten

In 2016 eerste broedgeval langs de IJssel

Inleiding

Vorig jaar hadden we als vogelwerkgroep een leuke primeur, namelijk het eerste broedgeval in Overijssel van een zuiver paar Pontische meeuwen in de Roetwaarden bij Den Nul. Landelijk gezien net geen primeur, want in 2015 werd het eerste zekere broedgeval vastgesteld in een Rijnstrang bij Aerdt (Gld).

In de jaren daarvoor werd er waarschijnlijk ook al gebroed op eiland De Kreupel (IJsselmeer) en bij Lelystad. En in 2012 en 2013 bracht een gemengd broedpaar (mannetje Pont, vrouwtje Zilvermeeuw) jongen groot op een stuwcomplex bij Amerongen. Het broedseizoen 2016 leverde naast het stel in de Roetwaarden nog drie broedparen op, alle drie bij Lelystad, in een gemengde kolonie Kleine Mantels en Zilvermeeuwen.

Voorkomen

Pontische meeuwen worden de laatste 10 jaar steeds vaker waargenomen in Nederland, deels omdat meer vogelaars ze herkennen, maar vooral omdat de broedpopulatie in Oost-Europa zich steeds verder uitbreidt in westelijke richting. Oorspronkelijk broedde deze soort uitsluitend in Oekraïne en ten oosten daarvan. Vanaf de jaren negentig zijn Polen en het oosten van Duitsland in rap tempo gekoloniseerd. Tegelijk met deze opmars nam ook het aantal waarnemingen in ons land toe.

Pontische Meeuwen komen vooral voor langs de Grote Rivieren, de Randmeren/IJsselmeerkust en andere grote wateren in het binnenland. In toenemende mate worden ze ook gespot in de kustgebieden, tot ver op de Noordzee. Sommige exemplaren bezoeken tijdens hun mariene zwerftochten zelfs Engeland. Ook grote vuilnisbelten, zoals die van Oss en Barneveld zijn populair onder de Ponten.

In ons eigen werkgebied worden ze vooral langs de IJssel gesignaleerd. Vaak zitten ze bij grote zandgaten, waar ze azen op dode vissen. Soms zie je ze ook op een vaarbaken zitten, speurend naar een langsdrijvende dode vis.

De meeste Ponten in onze regio worden gemeld in de eerste zes maanden van het jaar, met een duidelijke piek in mei. Het landelijk seizoensvoorkomen laat echter juist een piek in het winterhalfjaar zien. Aangezien de IJssel relatief dicht bij de broedgebieden in Duitsland ligt, vermoed ik dat de toename bij ons in het broedseizoen vooral zwervende niet-broedvogels betreft die de "buitengewesten" van de broedgebieden aan het verkennen zijn. Meer broedgevallen in de komende jaren liggen dan ook voor de hand.

Herkenning

Pontische meeuwen lijken veel op Zilvermeeuwen maar onderscheiden zich onder meer door hun

Foto 1: 2de kalenderjaar Pontische meeuw. Let op slank postuur, lange vleugels en poten, lange rechte snavel en plat voorhoofd.

slanke rechte "potlood" snavel, een lager afgeplat voorhoofd, een langer bovenloopbeen ("ze staan hoger op de poten"), langere vleugels, waarbij de adulten minder wit in de zwarte vleugelpunten hebben en een iets donkerder grijze mantel (zie ook foto 1). Ik geef toe, het zijn subtiele verschillen, maar als je een paar keer een Pont goed in beeld hebt gehad zie je er steeds meer!

Het broedgeval in de Roetwaarden

Het broedpaar van de Roetwaarden had een nest op een eilandje in de grote plas (foto 2). Dit eiland is aangelegd in 2013 toen een nieuwe verbindingseul werd aangelegd tussen Fortmond en de Duursche Waarden om een snellere doorstroming te bevorderen bij hoogwater. Een deel van de hier vrijgekomen grond werd gebruikt om het diepe zandgat in de Roetwaarden te verontdiepen. De zandzuigpijpen hadden een stevige fundering nodig en hiervoor werd een werkeilandje aangelegd. Al snel bleek deze in trek bij allerlei watervogels. In 2014 broedde er al

Foto 2: Overzicht van het broedeiland. Op de achtergrond is nog net de broedende Pont te zien. Op de voorgrond een paar baltsende visdieven.

meteen een Kluut, een Kleine plevier en een Visdief. Toen het zandzuigen afgelopen was zou het eilandje eigenlijk weer geruimd worden, maar dankzij de broedende "rode lijst" soorten kon dit verhinderd worden en tot op heden ligt het er nog steeds. Gelukkig maar, want anders zouden we nooit die primeur van de Pontische meeuw hebben gehad!

Dagboekantekeningen

Een eerste aanwijzing voor broeden krijg ik op 30 maart 2016, wanneer ik een sub-adulte Pont (4e kalenderjaar) ontdek op het werkeilandje. De vogel, waarschijnlijk een mannetje, staat duidelijk te waken en jaagt verschillende keren een andere, nog onvolwassen Pont weg. In de weken daarna zie ik regelmatig Pontische meeuwen in de omgeving van de Roetwaarden, meest onvolwassen vogels, vaak achter elkaar aanjakkend. Pas op 25 april krijg ik een duidelijke bevestiging dat er wellicht gebroed gaat worden: er bevindt zich dan een paartje Ponten op het eiland. Het gaat om een adult vrouwtje en een 4e kalenderjaar man, waarschijnlijk dezelfde vogel als die van 30 maart. Er wordt gebaltst en ze slepen met nestmateriaal! Aangespoelde plantenresten worden aan elkaar aangeboden, neergelegd en weer opgepakt alsof ze samen de meest ideale nestplek willen bepalen. Nieuwsgierige jonge Ponten worden fel verjaagd, evenals een opdringerige Ooievaar en Nijlgans. Als ik, om ze te testen, naar het eiland toeloop, vliegen ze meteen alarmerend boven me. Later op de ochtend vliegt het paar naar de oever van de plas waar een vers aangespoelde brasem ligt. Vooral het vrouwtje eet hiervan, die moet tenslotte de eieren gaan leggen! De dag daarop lijkt de locatie van het nest duidelijk bepaald. De nestplek ligt goed verscholen achter een opkomende pol brandnetels en een aangespoelde wilg.

Op 29 april wordt een paring waargenomen en staan beide partners vlak bij de nestplek. Het mannetje is duidelijk waaks, het vrouwtje zit af en toe op het nest, schikt dan wat nestmateriaal, gaat er vervolgens weer naast staan. Ik vermoed dat er dan al een aantal eieren in het nest liggen. Dit vermoeden wordt bevestigd als op 2 mei het vrouwtje in broedhouding op het nest zit. Het eerste ei zal dus vermoedelijk rond 27 of 28 april gelegd zijn.

Op 6 mei zit het vrouwtje vast te broeden (foto 3), het mannetje staat ernaast op wacht. Wederom valt op dat het paar regelmatig bezoek krijgt van andere Ponten, steeds onvolwassen vogels, die, als ze te opdringerig worden, meteen worden verjaagd. Ook andere grote vogels, als Grote Mantelmeeuw, Canadese ganzen, Blauwe reiger worden weggejaagd. Er zijn nu ook Visdieven geïnteresseerd in het eiland, zij worden gedoogd en op gepaste afstand beginnen ze met nestbouw. Tot twee keer toe zie ik het mannetje even wegvliegen om een kilometer verderop van een grote aangespoelde vis te genieten. Later vindt er een korte afwisseling van de wacht plaats, niet langer dan 15 minuten, zodat het vrouwtje ook even

Foto 3: Pontische meeuw broedend. De lange slanke potloodsnavel valt goed op.

kan bijtanken.

Op 10 mei zit ma Pont nog steeds te broeden, en houdt zoals gebruikelijk de wacht. De taken zijn duidelijk gescheiden. Op 12 en 13 mei wordt het broeden (en de juiste determinatie) bevestigd door respectievelijk Jeroen Nagtegaal (meeuwenexpert) en Harvey van Diek (SOVON). Echter, wanneer ik na het Pinksterweekend op 17 mei terugkom, moet ik helaas constateren dat het nest verlaten is. De reden is onduidelijk, de Visdieven (4 paar inmiddels) zitten allemaal nog vast te broeden dus dat een vos of andere predator het eiland bezocht zou hebben, is onwaarschijnlijk. Aangezien het nest alleen met een boot of waadpak te bereiken valt, kan ik de inhoud van het nest niet controleren. Al met al heeft het paar dus circa 14 dagen gebroed. Tot 31 mei zie ik het broedpaar nog regelmatig in de Roetwaarden of directe omgeving. Soms vliegen ze nog even een paar rondjes boven het broedeilandje....

Deventer, 03 maart 2017

Tekst en foto's: Piet Schermerhorn

Bruine klauwier, Den Helder, maart 2017. Foto; Harry Dijkerman

Vogel(erva)ringen

Sinds enkele jaren ben ik aan het vogelen, met name in herfst en winter, wanneer de libellen (mijn grote obsessie) ernstig afwezig zijn. Mijn gebrek aan kennis compenseer ik door de waarnemingen te fotograferen en te melden op waarneming.nl. Bij onjuiste interpretatie wordt je vanzelf gecorrigeerd, een alternatieve spoedcursus vogelen als het ware. Ik ga ook regelmatig met Ab W. op stap. Dan wordt het vogelen wel heel makkelijk: Ab rijdt me naar de betreffende plek, wijst de vogel aan en noemt de soortnaam, ik fotografeer en meldt het resultaat. Als dat dan, incidenteel, niet bevestigd wordt, dan bewijst dat de ondeskundigheid van de waarneming.nl-specialist, volgens Ab.

Zo nu en dan tref ik een geringd exemplaar. Dan wordt het allemaal wel heel erg leuk, vooral als je de ringgegevens doorgeeft en daarop terugkoppeling krijgt. Je kunt met je meldingen altijd terecht bij Vogelringstation Menork - info@menork.nl, zij helpen je altijd verder. Mijn eerste ring betrof een Aalscholver op 10.07.15 in de Weerribben (vogelhut Lokkenpolder, Meenteweg, Kalenberg). Hij had een groene ring aan zijn linkerpoot met YJ. Ik kreeg reactie van iemand van Rijkswaterstaat: de vogel was in 2006 als nestjong geringd op Vlieland. Van daar is hij verhuisd naar Terschelling en op de trek naar zijn, nog onbekende, overwinteringsgebied passeert hij in september en oktober de Weerribben. Op 11.02.16 zag ik langs de IJsseldijk een Grauwe gans met een groene band om zijn nek (waardoor hij bijna werd gewurgd). Deze knaap was op 29.06.13 in Zutphen geringd en is sindsdien waargenomen op verschillende locaties in

Grauwe gans geringd IJsseldijk

en rondom Zutphen en Deventer. Gegevens werden verkregen via www.geesetrack (project van Alterra, Universiteit Wageningen). Op 14.10.16 liep er een geringde Steenloper langs de waddenkant op Schiermonnikoog. Die was nog aan het bekomen van de ringstress want hij was op 6.09.16 in de Slenk geringd en scharrelde sindsdien rond de Jachthaven. Op 25.11.16 foerageerde een geringde Drieteenstrandloper in een clubje van twintig langs de Zuidpier van IJmuiden. Deze was ruim drie maanden eerder,

Drieteenstrandloper geringd

op 6.08.16, op Griend geringd. De reactie kwam van AnimalTrack - info@animaltrack.org - een project van de Universiteit Groningen, dat een aantal steltloper-soorten ringt. Een leuke waarneming betrof een Oeverpieper op 26.10.16 op de Zuidpier bij IJmuiden. Deze werd daar eerder gezien op 17.10.16. Deze meldde ik aan Menork en dezelfde avond nog kreeg ik reactie uit Noorwegen. Dit mannetje was op 8.08.16 's morgens geringd in Stavanger, daar op 18.09.16 nog een keer gezien, en had ergens daarna de oversteek van 1177 kilometer naar de Zuidpier gemaakt. Op 18.02.17 trof ik twee geringde Kolganzen bij de Veenoordkolk. Bleek een paartje te zijn, in januari 2015 geringd in Brabant. Ze blijken succesvol te broeden in Estland en werden overwinterend, met jongen, op de Wilpse Klei gezien, zowel in 2016 als 2017. Ook hierbij werden de gegevens verkregen via www.geesetrack. Tenslotte trof ik 06.03.17 een geringde Tureluur op de uiterwaarden van de IJssel, bij de Bolwerksplas. Deze was vorig jaar ook gezien door Piet Schermerhorn. Die verwees me door naar Antonio Fernández Cordeiro die me aangaf dat deze Tureluur in juli 2012 was geringd in Dena, Pontevedra in Spanje. Sindsdien pendelt hij/zij heen en weer tussen Spanje en de Wilpse klei (1564,2 km) om hier naar alle waarschijnlijkheid te broeden.

Ben benieuwd naar de waarnemingen van anderen! Iets voor een vast rubriekje?

Frens Westenbrink

Standpunt Predatie weidevogels

Weidevogelbeschermers en boeren met hart voor weidevogels worden vaak geconfronteerd met predatie van weidevogels. Ofwel, met eieren en kuikens die opgegeten worden door vossen, kraaien, reigers en allerlei andere dieren. Zeer frustrerend voor iedereen die veel tijd en energie steekt in de bescherming van vogels. De achteruitgang van weidevogels wordt vaak geweten aan predatie.

Predatie kan een probleem zijn, maar het is niet de belangrijkste oorzaak van de teruggang van weidevogels. Dat blijkt uit tal van wetenschappelijke studies. Het grootste probleem voor de weidevogels is het verdwijnen van geschikt leefgebied door het steeds intensievere gebruik van het boerenland. Om de weidevogels te redden is het dan ook een absolute voorwaarde dat er meer geschikte bloemrijke weilanden komen waar kuikens veilig zijn en voldoende voedsel kunnen vinden.

Nu er nog zo weinig broedparen over zijn versterkt predatie in sommige regio's het probleem voor de weidevogels. In goede weidevogelgebieden waar toch veel predatie is kunnen maatregelen genomen worden die er voor zorgen dat verschillende roofdieren niet in het gebied kunnen komen. Dat kan met tijdelijke rasters of schrikdraad. Het actief bestrijden van inheemse predatoren, zoals vossen en kraaien, vindt Vogelbescherming de allerlaatste stap.

Wat is predatie?

Als eieren en kuikens van weidevogels worden opgegeten door roofdieren, is er sprake van predatie. Dat doen bijvoorbeeld vossen, marters en ratten. Maar ook katten. Vogels kunnen ook andere vogels prederen: een boomvalk vangt boerenzwaluwen, reigers eten eendenpullen, de buizerd vangt ook weidevogelkuikens en kraaien lusten graag een weidevogelei.

Groot belang goed leefgebied

Als er voldoende geschikt leefgebied is voor weidevogels en hun kuikens dan is predatie geen gevaar voor het voortbestaan van de soort. Met geschikt bedoelen we grote gebieden van voldoende kwaliteit voor voedsel, veiligheid en voortplanting. Dat zijn gebieden met voldoende hoge waterstand en met flinke stukken kruidenrijk grasland met veel insecten. Want fitte kuikens die makkelijk aan eten kunnen komen, kunnen zich langer verstoppen en hebben zo minder last van predatie. Een gruffokuiken dat opgroeit in kruidenrijk grasland heeft een veel grotere kans om als volwassen broedvogel terug te keren, dan een kuiken dat opgroeit in intensief raagrasland. Kortom, de kwaliteit van het gebied waar weidevogelkuikens opgroeien, heeft grote invloed op hun overlevingskansen op korte én lange termijn.

Goede weidevogelgebieden zijn de afgelopen decennia steeds schaarser geworden. Een belangrijke oorzaak van de achteruitgang van weidevogels is de intensivering van de landbouw. De grootschalige weidelandschappen met een te lage grondwaterstand en eentonig raagras dat vaak en vroeg in het jaar gemaaid wordt, bieden weidevogels te weinig voortplantingskansen. Maar ook stadsuitbreiding, wegeaanleg en de toenemende recreatie kunnen op gebiedsniveau belangrijke negatieve factoren zijn.

Er is nog maar weinig echt geschikt leefgebied voor weidevogels in Nederland. In nog maar enkele gebieden vinden we nog grote aantallen weidevogels. Het is effectief om het beheer te concentreren in deze zogeheten weidevogelkerngebieden. Boeren en natuurterreinbeheerders nemen daar samen extra maatregelen om de weidevogels te helpen overleven. Voor de vogels is dat geen probleem, ze zitten graag in grote concentraties; zo kunnen ze zich beter verdedigen tegen de meeste predatoren. Dat is ook nodig, want die weidevogelconcentraties blijken juist ook aantrekkelijk voor predatoren. Soms blijken predatoren flinke schade te kunnen aanrichten in die kerngebieden. Maar een goede gezonde weidevogelpopulatie is daar tegen bestand. Het aantal weidevogels en het aantal goede grotere gebieden is echter inmiddels zo klein dat predatie ook in deze gebieden grote impact kan hebben.

Predatoren doden?

Nu de aantallen weidevogels in bepaalde regio's maar blijven afnemen klinkt de roep om predatoren te doden steeds luider. Als predatoren beschermde nesten leeghalen is dat zeer frustrerend voor de boeren, vrijwilligers en natuurbeschermers die zich gepassioneerd voor weidevogels inzetten. Vogelbescherming begrijpt deze frustratie. Anderzijds kunnen we als natuurbeschermingsorganisatie niet om het feit heen dat predatie een natuurlijk fenomeen is.

Het doden van roofdieren is volgens Vogelbescherming alleen in uiterste gevallen een optie. Daarvoor hebben we een afwegingskader opgesteld. Vóór alles geldt: werk uitsluitend op basis van systematisch verzamelde feiten en de best beschikbare kennis. Eerst doordenken, dan pas doen en altijd de effecten monitoren.

Afwegingskader als basis voor een gebiedsaanpak-op-maat voor weidevogels

De eerste stap is te bepalen wat de waarde van het gebied is voor weidevogels. Heeft het gebied voldoende omvang én broedparen? Vervolgvraag: is het leefgebied van voldoende kwaliteit voor alle broedfasen? Dat betekent een hoog waterpeil, voldoende openheid en rust, voldoende oppervlakte kruidenrijk grasland en voldoende kuikenland. Een analyse van

Alterra (2014) laat zien dat maar weinig gebieden in Nederland optimaal voor weidevogels zijn ingericht en beheerd. Daar valt de grote winst te boeken.

Tot slot: is het nestsucces (percentage uitgekomen nesten) en het broedsucces (aantal uitgevlogen jongen per gestart nest) in het gebied structureel onvoldoende om de populatie in stand te houden en zo ja, is er systematisch verzameld bewijs waar het aan ligt? Daarna kan worden nagedacht over manieren om de predatoren te weren, bijvoorbeeld met schrikdraad.

Toekomstperspectief: Red de Rijke Weide

Ons doel blijft om weidevogels weer goede kansen te geven in Nederland. We willen 200.000 hectare agrarisch gebied creëren met voldoende bloemrijk grasland: een 'rijke weide'. Niet alleen weidevogels profiteren daarvan, maar ook planten, vlinders en bijen. Daarmee krijgt ca. 20 procent van het Nederlandse boerenland weer de uitstraling die het ooit had. Tientallen weidevogelboeren bewijzen nu al dat het kan: een gezond boerenbedrijf met veel aandacht voor natuur en weidevogels.

Met de campagne Red de Rijke Weide brengt Vogelbescherming partijen bij elkaar die werken aan de noodzakelijk omslag in het landelijk gebied.

Belangrijke bronnen waar Vogelbescherming zich mede op baseert (in alfabetische volgorde)

Bolton M., Tyler G., Smith K. and Bamford R. (2007) *The impact of predator control on Lapwing Vanellus vanellus breeding succes on wet grassland nature reserves.*

Gibbons et al. (2007) *The predation of wild birds in the UK, a review of its conservation impact and management.* Royal Society for the Protection of Birds (RSPB).

Van der Geld J., Groen N, van 't Veer R. (2013) *Weidevogels in een veranderend landschap: meer kleur in het grasland.* KNNV Uitgeverij, Zeist. Boek is uitverkocht maar nog wel verkrijgbaar als E-book.

Laidlaw R.A., Smart J., Smart M.A., Gill J.A. (2015) . *The influence of landscape features on nest predation rates of grassland-breeding waders.*

Kentie R. proefschrift (2015): *Spatial demography of black-tailed godwits (2015).* Rijksuniversiteit Groningen

Melman Th.C.P., Sierdsema H., Buij R., Roerink G. ten Holt H., Martens S., Meeuwssen H.A.M., Schotman A.G. M. (2014) *Uitwerking kerngebieden weidevogels.* Alterrapport 2564. Wageningen.

Oosterveld E. B. (2014) *Protocol predatiebeheer bij weidevogels.* A&W rapport 1827.

Roodbergen M., Schekkerman H., Teunissen W.A. & Oosterveld E. (2010) *De invloed van beheer en predatie op de overleving van weidevogelkuikens in Friesland.* Sovon-rapport 2010/12, AenW rapport

1510.

Schekkerman H. proefschrift (2008). *Precocial problems: shorebird chick performance in relation to weather, farming, and predation,* Rijksuniversiteit Groningen.

Bron: Vogelbescherming Nederland
Met dank aan Vogelbescherming Nederland voor het beschikbaar stellen van dit artikel!

2017 Jaar van de Koekoek

De roep van de Koekoek verstomt

Een van de meest bekende vogels van ons land laat zijn befaamde roep steeds minder vaak horen. De Koekoek neemt al tientallen jaren af in Nederland. Daarom hebben Sovon Vogelonderzoek en Vogelbescherming Nederland 2017 uitgeroepen tot Jaar van de Koekoek. We willen achterhalen waarom de Koekoek het zo slecht doet en op zoek gaan naar de juiste maatregelen om het tij te keren. Daarnaast willen we in 2017 zoveel mogelijk Nederlanders laten kennismaken met deze bijzondere vogel.

"Koe-koek!" Het zeer herkenbare geluid van de mannetjes Koekoek horen we steeds minder. Het aantal koekoeken neemt al decennialang in aantal af. Waaróm precies weten we niet. Zit het probleem in Afrika waar ze 's winters verblijven? Is het de achteruitgang van Graspiepers en Kwikstaarten, of andere gastouders (waardvogels) in wiens nesten de Koekoek haar eieren legt? Of speelt de klimaatverandering een rol? Waardvogels beginnen eerder met broeden, koekoeken komt wellicht te laat aan. Om de Koekoek voor de toekomst beter te beschermen gaan Sovon Vogelonderzoek Nederland en Vogelbescherming Nederland in 2017 op zoek naar de grootste kennishiaten.

Heel Nederland aan de Koekoek

Iedereen kent de roep van de Koekoek maar weinig mensen hebben de "vogel die zijn eigen jongen niet grootbrengt" ooit in het echt gezien. Daarom gaan we het Jaar van de Koekoek gebruiken om zoveel mogelijk mensen te laten kennismaken met deze gestreepte schoonheid. Want fraai is de Koekoek ook. Via publicaties, lezingen en excursies in de Nationale Vogelweek in mei zullen we de Koekoek voorstellen aan een breed publiek.

Iedereen kan mee het veld in tijdens speciale Koekoek-excursies.

Eerste Koekoek

Daarnaast roepen we alle tellers op om dit jaar via Avimap zoveel mogelijk informatie bij je Koekoek-waarnemingen (geslacht, gastheren) te vermelden. En geef ook je losse waarnemingen door via Waarneming.nl. De ontdekking van de eerste Koekoek (met fotografisch bewijs) krijgt een prijs en de mooiste foto's worden geplaatst in een online eregalerij.

Indicatorsoort voor soortenrijk landschap

De roep van de mannetjes horen we steeds minder, net zoals het – heel anders klinkende – "gebubbel" van het vrouwtje. De Koekoek is tegenwoordig een schaarse broedvogel met naar schatting tussen de 6000 en 8000 vrouwtjes (broedvogelatlas Sovon 2002). Onderstaande kaart laat zien dat er slechts enkele gebieden zijn waar het aantallen Koekoeken stabiel is gebleven of zelfs sinds de eeuwwisseling is toegenomen (bron: Vogelatlas, 2012-2016).

Omdat de Koekoek een ambassadeur is voor een gezond en soortenrijk landschap, is de Koekoek ook een indicatorsoort. Gaat het slecht met de Koekoek, dan zegt dat wat over de vershraling en de degradatie van ons landschap. Gaat het in een gebied juist goed met de Koekoek, dan is dat dus een positief signaal voor de kwaliteit van de leefomgeving. Wie de roep van de Koekoek in de buurt van zijn woonplaats hoort, mag zich dus dubbel gelukkig prijzen.

Parel van de lente nog midden in Afrika

Vanaf begin april zullen de eerste vroege Koekoeken weer terugkeren in ons land. Toch zijn ze nu al te volgen via Engelse vogels die voor onderzoek met zenders zijn uitgerust. Ze zitten nog helemaal in Congo. Hopelijk kunnen we over minder dan 3 maanden weer genieten van de Koekoek. We verwelkomen ze met open armen!

Sovon.nl

Broedende Visdieven in de IJsseluiterwaarden

Na decennia van afwezigheid wordt er sinds 2014 weer door Visdieven in de IJsseluiterwaarden gebroed (Roetwaarden, Welsommerwaard). De laatst bekende broedgevallen dateren uit de jaren zeventig van de vorige eeuw. In 1970 broedde destijds een paar bij Slot Nijenbeek ("Vogels van de Grote Rivieren"). In hetzelfde jaar ging een aantal Visdieven op een eilandje in de Hengforderwaarden broeden. Deze broedplaats nam in de daaropvolgende jaren snel in betekenis toe nadat soortgerichte beheersmaatregelen werden uitgevoerd, zoals het verwijderen en afplaggen van de vegetatie en het opbrengen van zand en schelpen. De kolonie telde op zijn top 15 broedparen (1973). Na 1976 is de broedplaats ongeschikt geworden en weer verlaten (Wil Gerritse/Ronald Groenink). In de laatste jaren hebben hier mogelijk ook Noordse sterns genesteld (1-3 paar), maar keihard bewijs hiervoor ontbreekt. In 1974 zou tevens een paar Visdieven gebroed hebben in de Roetwaarden (Lenze Hofstee; w.nl). Uit de jaren tachtig en negentig zijn verder geen broedgevallen bekend. Maar rond de eeuwwisseling ontdekten de Visdieven de platte daken van grote gebouwen in het havengebied van Deventer en het industriegebied De Mars te Zutphen als geschikte broedplek en sindsdien broeden ze hier jaarlijks in wisselende aantallen van 10-40 paar.

Baltsende en broedende visdief op broedeilandje in Roetwaarden (6 mei 2016)

Maar in 2014 keerde één broedpaar terug richting uiterwaarden. Het stel vestigde zich op een klein eilandje in de Roetwaarden bij Den Nul en wist twee jongen groot te brengen. Het jaar daarop kwamen de Visdieven met twee paar terug op deze broedlocatie. Het eerste legsel mislukte maar het tweede paar, dat pas later arriveerde, was wel succesvol. In 2016 nam het aantal Visdieven verder toe. Minimaal vier, maar waarschijnlijk vijf paren begonnen te broeden. Helaas kregen ze dit jaar te maken met

Alarmerende visdief boven kolonie Roetwaarden (19 juni 2016)

zomerhoogwater en begin juni, net voordat de eerste jongen uit het ei zouden kruipen, verdween het hele broedeiland onder water. Echter, een week later werden er baltende visdieven waargenomen in de Welsummerwaarden, hemelsbreed circa 800 meter van de oude broedplek. De oevers van de grote plas in dit gebied werden in die tijd verontdiept, maar door het hoge water waren de werkzaamheden stilgelegd. Een kale landtong met nog niet afgewerkte zandbulten stond nog net niet onder water en leek blijkbaar een aantrekkelijke broedplek voor de Visdieven. Het lijkt waarschijnlijk dat de broedparen van de Roetwaarden na het mislukken van hun broedsel hier een tweede poging waagden. Althans het aantal kwam goed overeen; vijf broedparen begonnen tussen 10 en 15 juni te nestelen. Later vestigde zich nog een zesde broedpaar. Vier nesten lagen helaas aan de voet van de zandbulten en het drama herhaalde zich: ook deze werden al snel "ingehaald" door het nog steeds wassende water en rond 26 juni spoelden de nesten weg. De twee andere nesten lagen hoog en

Half overspoeld nest van visdief in de Welsummerwaard (26 juni 2016)

droog op de zandbulten. Eén van de twee werd echter al vrij snel verlaten. Het laatste overgebleven nest werd in ieder geval nog bebroed tot 7 juli maar het is twijfelachtig of hier jongen uit zijn gekomen.

Tabel 1: Overzicht broedende Visdieven in IJsseluitwaarden 2014-2016 (Traject Deventer - Wijhe)

Jaar	Locatie	Aantal broedparen	Aantal succesvol	opmerkingen
2014	Roetwaarden (Ov)	1	1	Min. 2 jongen
2015	Roetwaarden (Ov)	2	1	
2016	Roetwaarden (Ov)	4-5	0	Nesten begin juni weggespoeld
	Welsummerwaard-Zuid (Ov)	6	1?	Nesten rond 26 juni weggespoeld

Eén en ander geeft duidelijk aan dat broeden in de uiterwaarden met die sterk wisselende waterstanden een riskante zaak is. Bovendien zijn deze bij graafwerkzaamheden ontstane broedplekken vaak maar tijdelijk geschikt als broedplaats. Of ze verdwijnen weer doordat de mens er een andere bestemming mee voorhad, of ze raken ongeschikt zodra ruige vegetatie en wilg de overhand krijgen. Broeden op kale platte daken in industriegebieden lijkt dus geen onverstandige keuze: hier ontkiemen geen wilgen en loop je geen risico op overstroming bij hoog water of predatie door vossen bij laag water.

Deventer, 6 maart 2017

Foto's en tekst: Piet Schermerhorn

Het broedeiland in de Roetwaarden is geheel onder water verdwenen. Alleen de wilgentopjes steken nog boven water uit (7 juni 2016)

Jeugdijsvogel

Myrthe Wennekes

Ruben Nijkamp

Lezing Twan Teunissen

Niets is blijvend, behalve de verandering

Twan Teunissen groeide op in de Gelderse Poort en zag de uiterwaarden van Rijn en Waal veranderen. Een paradijs verdween en wat terugkwam was een ander paradijs. Was vroeger alles beter? Op 4 oktober 2017 geeft hij het antwoord in een lezing over de Gelderse Poort.

In de Gelderse Poort wordt sinds 25 jaar gewerkt aan ontwikkeling van nieuwe natuur in de uiterwaarden van Rijn en Waal. Hier, aan de top van de Nederlandse delta, is het landschap op veel plekken radicaal veranderd. Landbouw maakte plaats voor natuur waar de rivier, planten en dieren hun gang mogen gaan. De ontwikkeling van maar liefst 3.000 hectare nieuwe uiterwaardennatuur maakt de Gelderse Poort uniek in Nederland.

Twan Teunissen werkt bij ARK Natuurontwikkeling en hij is presentator van het natuurprogramma BuitenGewoon van Omroep Gelderland. In zijn vrije tijd kijkt hij vogels en planten en is regelmatig plat op zijn buik te vinden om er foto's van te maken.

Informatie vogelwerkgroep "De IJsselstreek"

Vogelwerkgroep "De IJsselstreek" is een actieve vrijwilligersorganisatie, die zich sinds 1967 bezig houdt met de bescherming van vogels in het IJsselgebied tussen Wijhe en Zutphen.

De activiteiten van de werkgroep bestaan onder meer uit cursussen, nestkast onderhoud, inventarisaties en tellingen van soorten en speciale gebiedsinventarisaties.

Maandelijks vindt een ledenbijeenkomst plaats in de Ulebelt, Maatmansweg 3 7425 NC Deventer. (niet in de maanden juli en augustus!). Ook zijn er maandelijks excursies.

Lid worden:

Mail Tineke Hirschler, vwgijsselstreek@gmail.com

Contributie: Leden € 14,-

ABN-AMRO bank: rekeningnummer IBAN NL28ABNA0470387297
t.n.v. vogelwerkgroep "De IJsselstreek"

Contactpersonen:

Informatie oevervaarders: H. Hietbrink, 0575-491992

WOP onderzoek en

Publicaties o.a. tellingen E. Veldhoen, estherveldhoen@gmail.com

Kolonievogels P. Schermerhorn, pschermerhorn@concepts.nl

Steenuilwerkgroep: K. Spijker, 0570-643600

Kwartelkoning en roofvogels: W. Gerritse, 0570-591983

Waarnemingen: J. Kuipers, jkuipers01@gmail.com

Junior Vogelclub 10-14jaar: M. Hoksberg, 06-24129174

Watervogeltelling: E. Somhorst, e.somhorst@hotmail.com

Invulling programma ledenavond: H. Dijkerman, harry-dijkerman@zonnet.nl

Gewonde vogels: St Vogelasiel Noah, Halle, 0314-390027

E. vd Werf, Kampen, 06-22604478

Internetsite: www.vwg-deijsselstreek.nl

Contactadres: vwgijsselstreek@gmail.com

 Facebook: Vogelwerkgroep de IJsselstreek Deventer

Inleveren kopij voor volgende editie (Nr. 87) van de IJsvogel voor 1 augustus 2017 bij Ellen Somhorst.

Tekst zonder opmaak aanleveren in Word! Maximaal 500 woorden. Foto's en tabellen apart aanleveren in jpeg! Foto's liefst in origineel formaat.

Zowel tekst als foto's voorzien van naamsvermelding!

Waterral. Foto Wilbert Koch

Excursies en activiteiten

15 april	Watervogeltelling. Vertrek 9.00 uur
29 april	Excursie Bolwerksweiden. Vertrek 8 uur
3 mei	Ledenavond. Lezing over vogelzang verzorgd door Jeroen Kuipers
27 mei	Excursie De Auken - Woldlakerbos. Vertrek 7 uur
7 juni	Seizoensafsluiting. Nachtzwaluwen Sallandse Heuvelrug
1 juli	Excursie Starrevaart - Groene Jonker. Vertrek 7 uur
19 augustus	Excursie Lauwersmeer. Vertrek 7 uur
6 september	Ledenavond. Vakantiefoto's presentatie
16 september	Watervogeltelling
23 september	Excursie Biesbosch - Tongplaat. Op zoek naar de visarend. Vertrek 7 uur
4 oktober	Ledenavond. Lezing verzorgd door Twan Teunissen

Watervogeltelling is altijd met de fiets vanaf de spoorbrug in Deventer naar het pontje bij Gorssel.
Aanmelden excursies bij:

Ab Winkelman: 06-54687851; ajw.winkelman@hotmail.com

Ronald Groenink: 06-51095815 ronald.shikra@hetnet.nl

Harry Dijkerman: 06-22379074 harry-dijkerman@zonnet.nl

Bij vervoer per auto wordt de brandstof met de bestuurder verrekend op basis van 0,20 cent per kilometer!
Vertrek excursies bij de voormalige Tropische Landbouwschool, hoek Centuurbaan – Brinkgreverweg.

Belangrijk: Voor alle excursies graag tijdig opgeven (tot 2 dagen voor excursie) bij bovenstaande personen.
Vermeld altijd of je beschikt over vervoer, of je wilt rijden en hoeveel personen er mee kunnen of dat je met iemand anders wilt meerijden.